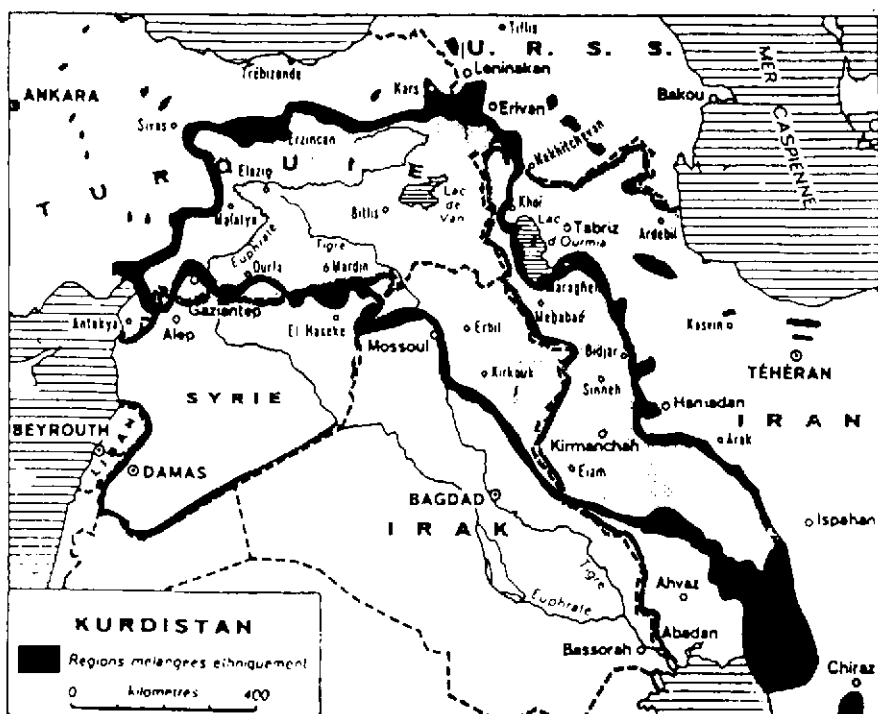

KURDISTAN

December 1/1991 * 25 Kronor

Kurdistan är delad mellan Turkiet, Iran, Irak och Syrien.

Det sträcker sig från Taurus bergskedja i väster till den iranska plåtån i öster och från Ararat i norr till Mesopotamiens slätter i söder.

Den kurdiska befolkningen beräknas vara ungefär 25 miljoner.

Mer än 10% av världens olja finns i Kurdistan.

Det kurdiska språket tillhör den västiranska delen av den indoeuropeiska språkgruppen. Skillnaden mellan kurdiska och turkiska är lika stor som mellan svenska och finska.

Kurdiska har två huvuddialekter: kurmandji (nordkurdiska) och sorani (sydkurdiska).

I Sverige bor cirka 15 000 kurder .

INNEHÅLL

KURDERNA ÄR ENSAMMA IGEN	4
KURDISK KVINNA SKAKAR TURKIET.	5
ÖGONVITNESSKILDNING	6
"DE KURDISKA BERGEN OCH BEFRIELSEKAMPEN GER MIG INSPIRATION"	7
NÅGRA BILDER FRÅN KURDISTAN	10
KURDISK KVINNOFÖRENING ÖVERRASKAR SVENSKARNA.	14
KURDISKT FÖRLAG ETABLERAR SIG I SVERIGE.	17
STOCKHOLMSDEKLARATIONEN om det kurdiska folkets rättigheter	20
C H HERMANSSON Ökad verksamhet av Svenska kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter under 1991	21
KURDISKA ORDSPRÅK (1) Även om åsnan går till Bagdad blir den inte häst.	22
...OCH SISTA ORDET HAR KURDERNAS PROFET ZARATHUSTRA	

Nästa nummer utkommer den 19 februari 1992

Bara några rader...

KURDISTAN är kurdernas första tidning

Kurdernas första tidning heter Kurdistan och började utkomma 1898 i Kairo. Den kända och inflytelserika kurdiska familjen Bedirxan stod bakom denna tidning.

Där det inte konstigt att kommitténs nya tidning heter just KURDISTAN. Det kan påpekas att det har ägt rum livliga debatter och diskussion kring tidningens namn. KURDISTAN blev det namn som nästan alla enade sig kring.

Det är alltid spännande att starta en ny tidskrift. Så är det också utan tvekan med KURDISTAN. En bra tidskrift görs inte bara av redaktionen. Det är jag övertygad om. Alla medlemmar är välkomna att skicka sina bidrag. Det kan röra sig om en liten notis, några dokumentära bilder eller ett längre reportage. Jag kan redan nu passa på säga att det är bäst ni postar till tidskriftens adress det ni skriver. Med andra ord behöver ni inte ringa innan ni skickar era texter eller bilder.

KURDISTAN kommer i stort sett att bestå av tre olika block; i varje nummer skall det finnas ett foto-reportage med mycket lite text, kurderna i Sverige och i andra länder ska få komma till tals i det andra blocket och i det tredje blocket slutligen ska lite yngre kultur - eller debattartiklar få plats.

KURDISTAN ska också översätta intressanta artiklar och dokument ifrån olika världsspråk. Även pressen i de länder där det bor kurder skall självklart uppmärksammas.

Jag tror inte att det ska bli svårt att göra denna tidskrift då kommittén har många skrivglada och intresserade medlemmar. En tidning utan fotoarkiv är som en blomma som inte får tillräckligt med vatten. Därför vill jag här vända mig till alla medlemmar som har varit i Kurdistan eller som ska dit att skicka några bilder till vår tidning.

Tillsvidare har jag tänkt mig att Kurdistan ska utkomma utan någon fast redaktion. Tidskriften ska ha olika redaktioner så att fler medlemmar engageras i tidskriftens arbete.

Slutligen vill jag tacka Bilal Görgu, Kiki R, Karin D, och Inger Josberg för deras outtröttliga energi så att detta nummer kan komma ut.

En annan som jag vill tacka oerhört mycket är organisationssekreteraren Beatrice Klackenbergs. Hon har inte bara hjälpt till med det praktiska arbetet utan också gett värdefulla synpunkter för detta nummer.

KURDO BAKSI

KURDISTAN 1/1991 (1)

KURDISTAN utges av Svenska Kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter och ingår i medlemsavgiften som är 100 kronor/år. KURDISTAN utkommer 4 nr/år.

Box 27320 102 54 Stockholm

Red. och ansvarig utgivare Kurdo Baksi

Redaktion i detta nummer: Kiki R, Inger Josberg, Carin D. och Bilal Görgu

Omslagsbild: Azad Perwer

Korrekturläsare: Maria Holst

Endast helårsprenumeration:

Enskilda 85:- Institutioner: 170:-

Postgiro: 461 22 20-6 Telefon: 08 - 665 01 82 Telefax: 8-661 42 91

ISSN:1102-5182

Besök accepteras efter telefonöverenskommelse.

För signerade artiklar ansvarar artikelförfattarna.

Manusstopp för nästa nummer 5 februari 1992.

Nästa nummer utkommer 19 februari 1992

APEC-TRYCK OCH FÖRLAG

Kurderna är ensamma igen

Lördagen den 7 december samlas över 100 000 kurder utanför FN-kontoret i Suleymania tidigt på morgonen. Utanför byggnaden ekar slagord på engelska så att den multinationella FN-styrkan ska förstå vad de säger. Slagorden är mot Saddam-regimen som fortsätter att förtrycka kurderna - nuförtiden med ekonomisk blockad.

Det har nu gått många månader sedan den svarta skärtorsdagen då över en miljon kurder begav sig mot de iranska och turkiska gränserna. Snart hade de sällskap av 800 journalister från världens alla hörn.

Vid den stora demonstrationen i Suleymania kunde man räkna antalet journalister på ena handens fingrar. Kurdernas slagord ekade förgäves. Kurderna är ensamma igen. Ordspråket "Bergen är kurdernas enda vänner" är lika aktuellt i dag som tidigare.

Enligt tillförlitliga uppgifter saknar över 600 000 kurder fortfarande tak över huvudet, mat för dagen och kläder. Det är många icke-kurder som tror att Kurdistan är varmt även på vintrarna. Sanningen är grym; De kurdiska vintrarna konkurrerar lätt med Norrlandsvintrarna.

Förhandlingarna mellan de kurdiska och irakiska delegationerna har minst sagt kollapsat.

I slutet av november var Masud Barzani, ordförande i Kurdistaniska fronten, i Bagdad. Allt fler uppgifter pekar på att han återvänt till Kurdistan helt tomhänt.

Och världssamfundet har redan strukit Kurdistan från dagordningen.

I Turkiet har den nya socialdemokratiska-konservativa regeringen "nya" planer för att lösa kurdfrågan.

Den nye premiärministern Suleyman Demirel har i flera intervjuer påpekat att kurdernas existens bör erkännas i Turkiet men att landet alltid ska behålla sina gränser.

Enligt Demirel får nu kurderna säga att de är kurder och kan få tala kurdiska.

Någon skolutbildning på kurdiska är det inte tal om. Kurdiska sändningar på radio och TV finns inte heller i Demirels agenda.

Om jag har förstått saken rätt så är det fritt att ge ut böcker, tidningar och musikkassetter så länge det inte skadar den turkiska statens existens.

I den iranska delen av Kurdistan där cirka åtta miljoner kurder bor har det inte förekommit några omfattande strider på sistone. Där hjälper fortfarande många kurdiska gerillasoldater de kurder som flydde undan den irakiska regimen i våras.

KURDO BAKSI

Kurdisk kvinna skakar Turkiet

För första gången sedan Turkiet blev republik 1923 har en kurdisk kvinna valts till det turkiska parlamentet. Hon heter Leyla Zana och är mest känd som hustru till Mehdi Zana, f d borgmästare i Diyarbekir.

När generalerna tog makten i Turkiet den 12 september 1980 arresterades Mehdi Zana, borgmästaren i Diyarbekir genast och placerades i ett av världens grymmaste fängelser; Diyarbekirfängelset. Hemma stod den 26-åriga Leyla kvar med sina två småbarn och väntade på ödets nya hårda överraskningar.

Högst en gång i månaden fick hon träffa sin man bakom galler. Om inte Europarådet och Amnesty engagerat sig för hennes man hade han dödats kanske för länge sedan.

Den modiga kurdiska kvinnan Leyla började också engagera sig politiskt. Då och då hamnade hon också i samma fängelse som sin man. Sommaren 1990 bildades HEP (Folkets arbetarparti) av kurderna i Turkiet. Snart blev hon en av de aktiva i partiet. 45 000 människor röstade direkt på henne i valet till det turkiska parlamentet den 20 oktober. Hon blev den första kurdiska kvinnan i det turkiska parlamentet.

Leyla är först i en annan fråga också: hon är den första som talat kurdiska i det turkiska parlamentet. "Turkar och kurder är bröder", sade hon. Dessa fem ord har redan irriterat det turkiska åklagarämbetet.

Det finns de som vill döma henne till döden för att hon talat kurdiska.

Leyla?

Hon bara skrattar...

KURDO BAKSI

Leyla Zana är den första kurdiska kvinnan i det turkiska parlamentet.

ÖGONVITNESSKILDNING

Den 10 juli 1991, Diyarbekir

Den tyska journalisten och Medico-International-medarbetaren Lissy Schmidt följde begravningståget den mördade kurdiske politikern Vedat Aydin den 10 juli 1991. Schmidt bor i Turkiet sedan 1984 och sedan 1988 huvudsakligen i Diyarbekir. Hon talar flytande kurdiska och turkiska. Strax efter massakern i Diyarbekir återgav hon händelserna för Willy Kuipers, senator i det belgiska parlamentet.

KURDISTAN publicerar hennes berättelse för första gången i svensk press.

"Morgonen den 10 juli var jag med begravningståget för Vedat Aydin, ordförande i HEP:s Diyarbekirdistrikt, f d lärare som hade suspenderats av politiska skäl. Han blev 39 år. Begravningståget hade 40 000 deltagare och gick utan störningar fram till begravningsplatsen utanför staden. Självt befann jag mig i en tvåvåningsbuss tillsammans med HEP:s ledamöter, turkiska och utländska journalister. Bussen körde mitt i folkmassan och från taket

kunde vi se allt. Vid den sista polisgruppen före begravningsplatsen hände det. På ett stenkast (förmodligen en provokation) sköt polisen i ca två minuter utan avbrott rakt in i folkmassan. Flera personer skadades. Jag själv fotograferade två ungdomar som blodiga borttransporterades. Sedan fortsatte begravningståget. På väg till kyrkogården såg jag fler skadade.

Begravningen var lugn. När folk ville gå tillbaka till staden var vägen spärrad av poliser och pansarvagnar. Flera ledamöter från Ankara och Bryssel försökte att få vägen fri för upplösningen av begravningståget. Man började med avtransportera små folkgrupper med bilar och minibussar.

Under tiden bildade polisen en ny kedja mellan folkmassan och tvåvåningsbussen där journalister och ledamöterna befann sig. Jag och en kollega befann oss i denna folkmassa. Jag kunde inte se varför, men plötsligt sköt polisens specialtrupper igen in i folkmassan. Jag såg att det inte var några varningsskott, i stället sköt de direkt på människorna, som försökte fly ner över bergen. Det kastades tårgas in i mängden för att hindra människor att fly.

När skjutandet började stod jag bredvid en grupp poliser. Medan vi försökte skydda oss slog de mig.

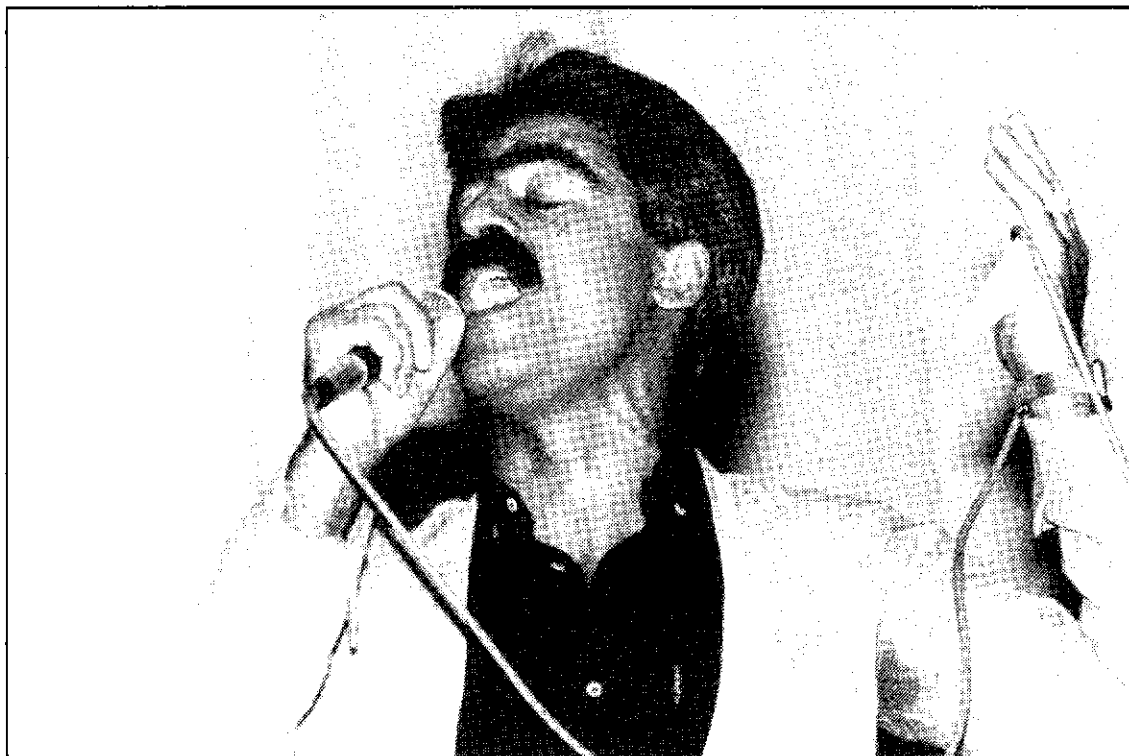
Jag försökte komma in i bussen och blev då utsatt för våld. De tog min kamera. Från bussen kunde vi se hur poliser drev folkmassan framför mig. De fortsatte att skjuta. Fem minuter senare attackerades bussen. De krossade vindrutorna med tårgasbomber så att vi tvingades lämna bussen. Samtidigt hörde vi befälen utanför: "Döda alla i bussen". När vi på tårgasen trängde oss ut ur bussen väntade polisen med batonger och gevärskolvar på oss. Jag blev dragen i håret och kastades ned på marken samtidigt som jag blev slagen med gevären. De sade fula ord till mig. "Äntligen har vi den tyska horan", "Vi ska visa dig hur vi gör med de som springer här!" Vi ska slå Kurdistan ur din kropp!" osv. De rev av mig blusen och slog framför allt på könsorganen. Jag såg eller hörde att alla andra på bussen blev likadant behandlade.

Parlamentsledamoten Ahmet Turk blev blodigt slagen som de andra HEP-ledamöterna och kastade på marken. Likadant gick det för journalisterna Mecit, Mehmet Önder, Faysal Dagri, Taskim Senol m fl.

När vi låg med ansiktet mot marken kastade de flera tårgasbomber mot oss. Samtidigt började en diskussion mellan de ordinarie polismännen och specialstyrkan om vi skulle dödas eller inte. Vissa polismän försökte hålla tillbaka specialtrupperna som trampade på oss med sina tunga militärstövlar. M. Önder blev så svårt sårad att det kom vitt skum ur hans mun. Efter ca en kvart slutade misshandeln. Men om man rörde sig eller försökte att lyfta huvudet blev man slagen. Bussen totalförstördes. Alla våra väskor och kameror blev förstörda och utslängda. Efteråt blev vi två och två borttransporterade till sjukhuset. Slutligen blev vi alla hotade. Polismännen sade till mig: "Det var bara början". "Nu vet du hur det smakar att driva runt här!". Härmed förklarar jag att allt jag sagt är sant."

Lissy Schmidt

Övers. fr. tyska: Beatrice Klackenberg

"De kurdiska bergen och befrielsekampen ger mig inspiration"

Under 1980-talet har flera kurdiska musiker fått en fristad i Sverige.

Med svåra ekonomiska problem och långt ifrån inspirationskällan Kurdistan fortsätter de sin verksamhet i exil.

Kurdistan har träffat flera av dem för en artikelserie.

På de följande upplagen får ni träffa Nasser Razzazi som är en av de mest kända och omtyckta kurdiska sångarna.

VÄND!

gjorde att musiken påverkade mig starkt.

Ofta sjunger ju kurdiska musiker på turkiska, persiska eller arabiska eftersom dessa språk är "tillåtna" och ger dem möjlighet att sprida sin musik utan hinder för att bli berömda och rika. Du sjunger i stället på ett förbjudet språk. Varför?

N.R. Det finns stora skillnader mellan de olika delarna av Kurdistan. Den turkiska delen av Kurdistan har varit väldigt förtryckt under de senaste 70 åren och språket har varit förbjudet. Inte bara att tala och utöva musik på kurdiska, utan också att säga "jag är kurd", har varit förbjudet. Därför har man inte kunnat dra nytta av sin kultur och musik. I de iranska och irakiska delarna av Kurdistan har det inte varit likadant.

Särskilt i det irakiska Kurdistan har man de senaste 50-60 åren haft större kulturell frihet.

Här vill jag poängtera att vårt problem inte bara är kulturellt utan även politiskt. I den iranska delen av Kurdistan var läget inte heller som i turkiska Kurdistan. Språket var inte förbjudet utan man fick tala kurdiska hemma, på stan eller på offentliga platser, men kurdiska var inte skolspråk.

Detta har lett till att antalet kurdiska sångare och poeter i de iranska och irakiska delarna av Kurdistan var långt fler än i den turkiska delen av Kurdistan. Därför översatte många kurdiska poeter och sångare sina texter till turkiska. Eftersom det inte var ett officiellt språk i Iran eller Irak och dessutom var förbjudet i Turkiet så har jag

valt att framföra mina sånger på detta mitt hemlands förbjudna språk som för mig innebär en kamp i sig - en revolt mot regimen.

Vem eller vilka kurdiska poeter har inspirerat dig?

N.R. Jag började med att sjunga folkmusik ifrån min hemstad. Sedan kom två viktiga händelser som totalt förändrade min musik, nämligen den kurdiska revolutionen i irakiska Kurdistan och senare den fundamentalistiska revolutionen i Iran. Händelserna i Iran påverkade också Kurdistan och folket reste sig mot fundamentalisterna.

Vi blev Pesh Merga och drog oss upp i bergen. Detta ledde till att jag fick ett nytt perspektiv på tillvaron. Under åren bland Pesh Merga träffade jag många sångare från irakiska Kurdistan som sjöng revolutionär musik och det påverkade mig.

Mina erfarenheter från livet i bergen ändrade min syn på den kurdiska frågan i sin helhet. Där fanns det även många revolutionära poeter som också var Pesh Merga, t ex Rébaz, och jag skrev musik till deras dikter. Samtidigt blev jag själv imponerad av livet i bergen och gjorde min musik utifrån den verkligheten. Det var inte min uppgift att bara sjunga revolutionär musik utan också folkmusik och kärleksvisor, och jag har även sjungit om mitt fosterlands natur.

Vilka instrument spelar du?

N.R. - Jag fick aldrig spela några instrument för min familj. Mina föräldrar var inte religiösa men trycket utifrån förbjöd mig att spela.

Jag lärde mig ändå att spela på enkla och folkliga instrument såsom dahol,

Jag började med att sjunga folkmusik ifrån min hemstad.

Kan du berätta om dig själv och vad du sysslar med?

N.R. - Först vill jag tacka dig för att du velat intervjua mig. Jag får ofta frågan vem jag är. Jag är född 1955 i staden Sine i den iranska delen av Kurdistan. Jag har musicerat i mer än 23 år och har hittills gett ut 30 kassetter. Jag har gått ut den humanistiska linjen på gymnasiet och jag hade arbetat fyra månader som lärare då Shahan föll och Khomeni tog makten. Som många andra hamnade jag i fängelse i Iran. Därefter flydde jag till bergen och blev Pesh Merga i Kurdistans befrielseörelse. Fyra år senare lämnade jag gerillakampen och kom till Sverige.

Hur kommer det sig att du är musiker?

N.R. Mitt musikintresse kommer från mina föräldrar som båda var musikaliska och sjöng väldigt vackert. Jag fick redan som liten den rätta känslan för musik och jag hade även anlag som

Mina erfarenheter från livet i bergen ändrade min syn på den kurdiska frågan i sin helhet.

Där fanns det också många poeter som var Pesh Merga, t ex Rébaz och jag skrev musik till deras dikter.

Samtidigt blev jag själv imponerad av livet i bergen

såsom dahol, zerb och def. Efter det att jag kom till Europa bestämde jag mig att studera musik och lära mig grunderna för att spela på ett modernt sätt och kunna utveckla min musik.

Du befinner dig långt ifrån ditt hemland. Är det inte svårt att göra musik då?

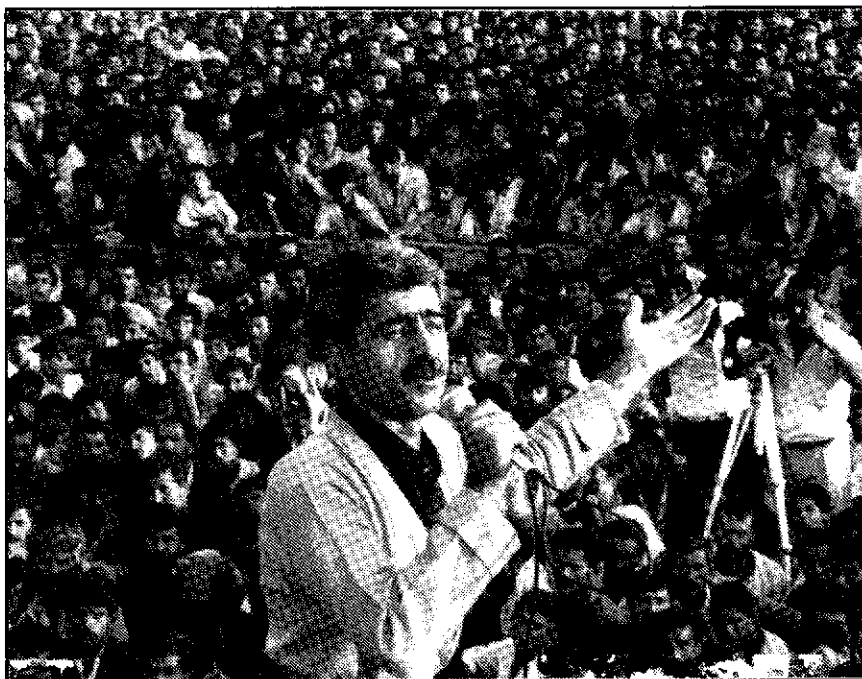
N.R. Exilen skapar två stora problem, nämligen att man lever långt borta från sitt land och sina landsmän. Detta innebär att den verklighet som man lämnat och inte kan se med sina egna ögon får man i stället via massmedier, eller via samtal man har med vänner och bekanta. När man talar om Halabja eller om bombningar över Behdinan-provinsen och de senaste händelserna i Kurdistan och själv inte finns med på plats för att ta del av dessa händelser så är det inte riktigt verklighetsförankrat. Då känns det svårt att rätt återge hur man egentligen känner och det blir inte lika kraftfullt när man genom sina verk försöker återge känslan för det som skett. Å andra sidan träffar man många unga människor, knyter kontakter med kulturer och utvecklas.

Ett annat problem är att kurderna är en så liten grupp i Europa. Dessutom talar kurderna olika dialekter såsom sorani, kurmandji m fl. Varken författare eller sångare kan tillgodose alla dessa gruppers behov i sina arbeten. Ingen kulturarbetare kan samla material från alla dessa dialekter och bearbeta det. Det är svårt. Och man kan inte ge ut sin produktion på samma sätt som i Kurdistan. Vill man publicera en bok eller ge ut en kassett kostar det mycket här. Även om kostnadsproblemet går att lösa är det svårt att finna köpare eftersom underlaget är så begränsat.

Men vi får inte ge upp utan måste kämpa vidare...

Har du kontakt med svenska musiker eller poeter?

N.R. Nej, tyvärr. Jag har planer på att söka kontakt med den svenska

Nasser Rezzazis konserter i Kurdistan var välbesökta i somras.

progressiva musiken. Dels för att ta del av deras kunskaper, dels för att få svenskarnas solidaritet för det kurdiska folkets kamp.

Vad har du och andra kurdiska musiker för roll i den kurdiska befrielsekampen?

N.R. Jag vill här säga något som med all sannolikhet kommer att ogillas av kurdiska musiker. Nämligen att vi som lever i exil inte gör ett bra arbete med våra sånger eftersom vi ligger efter i utvecklingen. Det kurdiska problemet står på världsoptionens dagordning och har fått ett internationellt perspektiv. Vi kulturarbetare måste också följa utvecklingen i den kurdiska frågan. Vårt arbete måste anpassas till den verklighet som existerar. Vi bör dra lärdomar av det som sker och utvidga ramen för vårt arbete. Vi måste ge det en internationell karaktär. Nu när flera länder som har

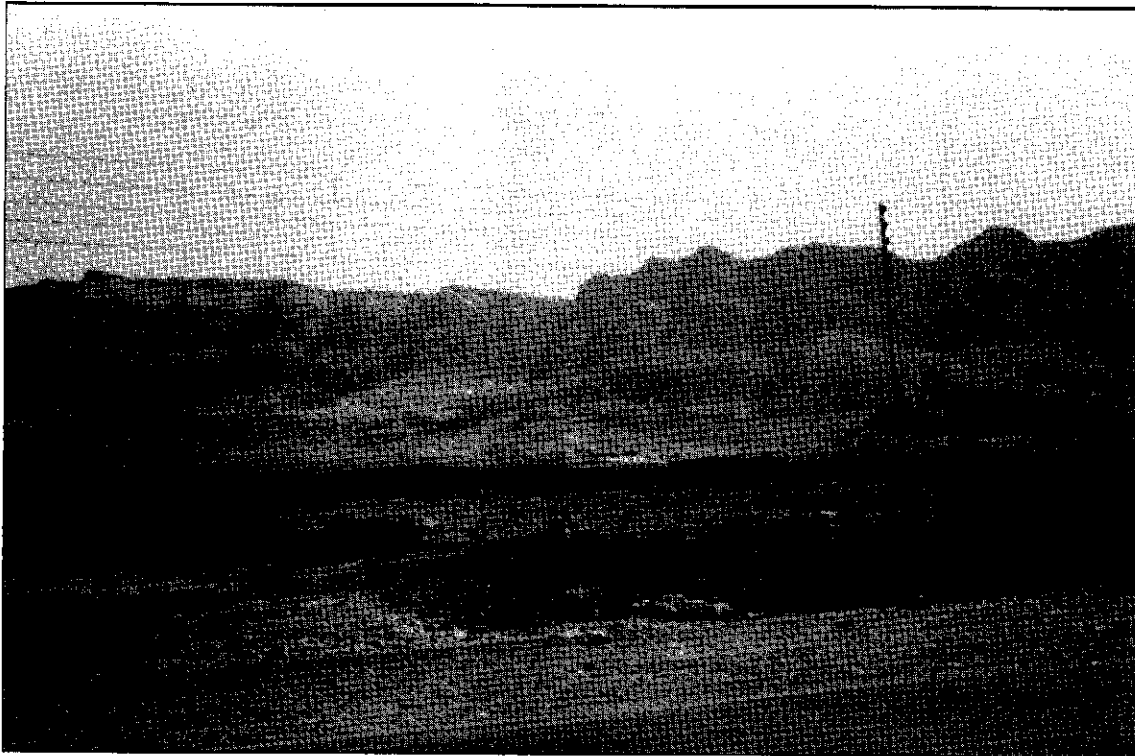
stött framgång och utveckling i tredje världen försvinner ett efter ett får vi kulturarbetare extra mycket att göra. Det tillhör våra uppgifter att upplysa människor om verkligheten och demokratin.

Vad har du fått uppleva under dina två resor till Kurdistan i somras?

N.R. Första gången bilade jag med min familj och gav konserter i Shaklawa, Diana och Rania. Andra gången åkte jag ensam. Vad jag med egna ögon såg i Kurdistan var att det hade skett en stor folkresning. Trots döds-hot, hunger och förtryck var folket på plats och kämpade.

Här vill jag poängtera att vi kurder var nära befrielsen under den sista folkresningen. I stället kom besvikelsen då USA och Europa övergav oss. Detta slutade med den dittills största tragedin, även med kurdiska mått mätt. Här vädjar jag till svenskarna att trycka på sin regering så att den ska se det kurdiska problemet som en politisk fråga. Man bör slå vakt om kurdernas mänskliga rättigheter. Trots död, hunger och massmord blomstrar ändå ett rikt kulturliv i Kurdistan. Författar- och konstnärsförbunden arbetar febrilt med att bevara den kurdiska kulturen, som är viktig för den kurdiska identiteten.

BILAL GÖRGU

Bergen har varit deras enda vänner

Karin Bengtsson från Lund reste i tre veckor i irakiska Kurdistan. Sina intryck har hon berättat i en rapport som hon lämnat till de humanitära organisationerna i Sverige. Kurdistan publicerar några av hennes dokumentära bilder och några meningar ur hennes rapport.

Text och Bild: Karin Bengtsson

Och när man hör människors personliga berättelser blir det för mycket för att man ska kunna ta in allt, berättelser om tiotusentals spårlöst försvunna människor, anfall med kemiska vapen, kurdiska kvinnor som sålts till Kuwait och massgravar med levande begravda trodde jag hörde till en annan tid men tydligen är det inte så.

Saddam Hussein har förstört cirka 4 000 kurdiska byar sedan 1975. De är raserade till grunden. Oftast av dynamit.

Standarden på de sjukhus och dispenärer jag såg varierade kraftigt. Shouman och Ghoratu var helt i ruiner och i Ghoratu var dispensären upprättad i tält.

Arbetsbördan verkar vara ojämnt fördelad. Hur hinner en läkare se cirka 500 patienter per dag som läkaren gjorde i Diana?

Foto:Petita Onne

Kurdisk kvinnoförening övertaskar svenskarna

**Kurdiska Kvinnors Demokratiska Förening
bildades hösten 1985.**

**Syftet var att organisera kurdiska kvinnor
och i dag har föreningen över 300 medlemmar från
samtliga delar av Kurdistan.**

**Kurdistan har träffat Sermin Bozarslan,
ordförande i föreningen och medlem i Svenska kommittén
för kurdernas rättigheter.**

När jag träffar Sermin Bozarlan ber hon mig att inte koncentrera mig på hennes person utan bara berätta föreningens historia och verksamhet.

Jag vill ändå berätta lite om Sermin, eftersom det ger en bild av en mycket ambitiös och målmedveten person som ändå förhåller sig ödmjuk inför livet och andra människor.

Sermin kom till Sverige i slutet av 1983. Hon är ursprungligen från en stad nära Diyarbakir i den turkiska delen av Kurdistan. Hon är gift och har två barn. Innan Sermin kom till Sverige arbetade hon som lågstadielärare i tre år efter lärarhögskolan, som också ligger i

Kurdistan.

Efter sedvanlig svenskspråkundervisning och AMU-kurser här i Sverige började hon barnskötarutbildningen och arbetade senare i fem år bl a med socialt handikappade barn.

Nu går hon på förskolläraryt utbildning, men har ytterligare planer på att vidareutbilda sig till specialpedagog. Hon har också funderingar på att öppna ett personalkooperativ för äldre kurdiska Kurdiska Kvinnors Demokratiska Förening bildades hösten 1985, är verksam i Stor-Stockholm och har cirka 400 medlemmar.

Adela Khanum, ledare för den kurdiska Djaf-stammen. Bilden är tagen 1919 i Halabja.

. Idéen att bilda en särskild kurdisk kvinnoförening växte fram ur insikten om att de kurdiska kvinnorna inte har möjlighet att delta i det vanliga föreningslivet, eftersom det inte är anpassat till deras villkor. Syftet med föreningen är att de kurdiska kvinnorna också ska ha en möjlighet att organisera sig. Sermin tycker att arbetet känns mycket meningsfullt i och med att kvinnorna tillsammans kan informera sig om det svenska samhällets sociala förhållanden, arbetsmarknad, barnomsorg etc. Genom att umgås med varandra och utbyta erfarenheter har de större möjligheter att höras och synas.

Föreningen har två rum i Midsommarkransen där en kvinna håller sykurser för barn och vuxna. Ibland har de även kurser och seminarier där. På Kungsgatan har föreningen en lokal på 61 kvadratmeter. En kvinna är anställd som kontorselev och en har beredskapsarbete i väntan på att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Sju styrelseledamöter turas om att hålla öppet på söndagarna från fyra till åtta på kvällen

- Då har vi öppet hus och ordnar te-makvällar, säger Sermin och berättar att man bl a inbjuder representanter från Invandrarförvaltningen, Kooperativt Idécentrum och Socialdistrikt 16.

Föreningen har bett om hjälp från socialförvaltningen för att få ett rum med förråd i Tensta.

- Det behövs för de kvinnor som bor i Tensta och med omnejd. Förrådet är viktigt för teatergruppen som tränar i Tensta Träff på söndagarna och behöver förrådet till sin teaterrekvisita och kläder, säger Sermin.

Föreningen har även andra verksamheter. Musikgruppen använder lokalerna till ungdomar som vill spela saz (ett sexsträngat instrument). Många gånger ordnas även fester, födelsedagsfiranden och sykurser för kvinnor i föreningens lokaler. Nybörjar- och fortsättningskurs i kurmandji-dialekten med en lärare från hemlandet är också igång. Men all verksamhet har inte bedrivits i föreningens lokaler. I november fick 34 kurdiska kvinnor och deras barn möjlighet att åka till Biskops Arnö folkhögskola över två veckoslut med barnen.

Många kurdiska kvinnor är experter i en rad frågor, men de är osynliga.

Det har stärkt gemenskapen. Där har de kunnat diskutera frågor som alla känner igen sig i, t ex kvinnorollen i samhället och i hemmet. Kvinnorna har också diskuterat arbetsmarknaden för kvinnor och kvinnorepresentation i Kurdiska Riksförbundet. Självt hade jag bara möjlighet att vara med under en söndag för några veckor sedan, men jag hann också uppleva deras gemenskap och glädje. Många frågor har väckts om hur kvinnorna ska kunna stärka varandra. Vad de som personer ska kunna bidra med, vilka förväntningar man har på föreningen.

Nästa år ska de träffas fyra gånger på Biskops Arnö folkhögskola med lika många ämnen på dagordningen. En veckokurs ägnas åt att lära sig skriva på kurdiska. En tvådagars kurs om feminismens historia är planerad. Ett annat ämne är familjens historia och värdiga relationer mellan man och kvinna.

1987 beslutade sig styrelsen för att sprida kännedom om föreningen och kurdiska kvinnor. Föreningen gav ut en bok där fyra kvinnor från varje del av Kurdistan i intervjuer berättar om sina liv. Bokens titel är "Kurdisk Kvinna" och texterna är på kurdiska, turkiska och svenska, för att nå så många så möjligt.

För att medvetandegöra de svenska läsarna och visa som händer i det irakiska Kurdistan finns bilder och fakta från folkmordet i Halabja våren 1988 och de irakiska kurdernas flykt till Turkiet när Irak på nytt anföll dem med kemiska vapen.

Samma år som föreningen bildades blev kvinnoföreningen också medlem i Kurdiska Riksförbundet under namnet Kurdiska Demokratiska Kvinnoföreningen. Nu eftersträvar kvinnoföreningen ett större inflytande inom Riksförbundet, eftersom det bara finns två kvinnor som sitter i verkställande utskottet. Den 15 december blir det konferens inför Kurdiska Riksförbundets årsmötet i februari-92. Kvinnoföreningen har ett förslag till att ändra stadgarna som ska möjliggöra en större kvinnorepresentation och inflytande.

Sermin berättar att kvinnorna inte fick rösträtt i Turkiet förrän 1934 och att de kunde delta i parlamentsvalen först 1935. Männerna har haft möjlighet att utbilda sig sedan en längre tid tillbaka och fått åtnjuta respekt, medan kvinnorna känner att de respekteras först när de blir äldre. Då känner de sig

**Tyvär är det
alltid männen som
går på seminarier
och konferenser**

nästan som jämställda med mannen.

Föreningen har några män som stödmedlemmar.

De har även haft två svenskor som medlemmar men det har varit svårt att hålla dem kvar eftersom alla möten hålls på kurdiska.

Föreningen har tankar på att omorganisera sig och bilda ett förbund som också har sektioner i andra städer i Sverige. Slutligt beslut om omorganiseringen fattas den 21 december på föreningens årsmöte.

- Kurdiska kvinnors erfarenheter vittnar om att de i allmänhet är mycket intresserade av samhällsfrågor, säger Sermin.

- Många kvinnor är experter i en rad frågor som t ex vården av barn, kvinnor och äldre, men de är osynliga. Tyvärr är det alltid män som talar om dessa frågor vid konferenser och seminarier, säger Sermin.

- Våra kvinnor gör det omöjliga; de sköter både arbetet och hushållet samt föreningsarbetet.

Till Svenska kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter - Stockholmsavdelningen kommer kurdiska kvinnoföreningen någon gång i februari för att informera under temat "Kurdiska Kvinnor".

INGER JOSBERG

Kurdiskt förlag etablerar sig i Sverige

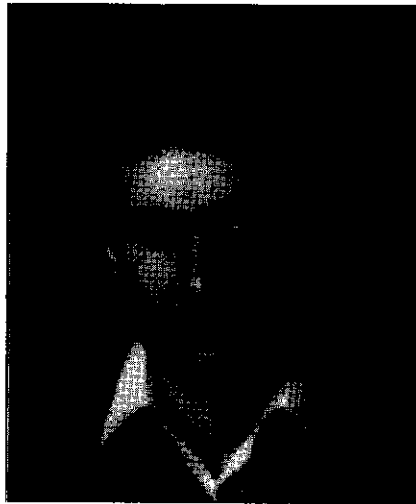
Antalet kurdiska tidningar och tidskrifter som utkommer i Sverige ökar alltmer. Sedan 1975 har cirka 80 kurdiska tidningar getts ut i Sverige. Flesta av dessa tidningar trycks på Alis tryckeri. Kiki R. träffade honom nyligen.

VÄND!

MÅNGKULTURELL PLATS

En påskdag i början av 80-talet kom Ali, en kurd från Anatolien, till Sverige.

Hans första möte med Sverige var ett tomt och ödsligt Sergels torg.

Perioden 1982-1983 började arbetet på att bilda Kurdiska Riksförbundet och Ali var med om uppbyggandet av Riksförbundet. Den Svensk-Kurdiska kultur- och solidaritetsföreningen upplöstes så småningom, men 1981-1982 hade föreningen anskaffat ett tryckeri. Inkomsterna fick man från medlemsavgifter, bidrag och genom att anordna olika aktiviteter.

Man hade inköpt gamla pressar och de som arbetade i tryckeriet var självupplärda. Leverantörerna hade egentligen ställt upp och lärt ut det mesta till Ali och de övriga. Man höll till i lokaler på f.d. Tunnelgatan, nuvarande Olof Palmes gata. Ali studerade svenska och sin lediga tid tillbringade han i tryckeriet. Man gav också ut en barntidning, Hevi (flicknamn som också betyder hopp på kurdiska) på nordkurdiska. Informationsbroschyrer publicerades på tryckeriet och en kulturtidskrift gavs ut ett par gånger bland annat, på nordkurdiska.

När den Svensk-Kurdiska kulturföreningen upplöstes hade det Kurdiska Riksförbundet redan bildats och föreningen överlämnade sina "ägodelar", dvs. tryckeriet med pressar osv. till Riksförbundet. Men det fanns tyvärr inga till hands som kunde använda utrustningen, utan den hamnade

i en källare där den blev stående. Ali fortsatte att medverka i tidningen "Armanç", men började att studera på lärarhögskolan, och sedermera arbetade han som lärare och som tolk i Stockholms kommun på kurdiska och turkiska.

Samtidigt växte tanken inom Ali på att börja arbeta igen som kurdisk kulturarbetare med utgivning av böcker och tidningar på kurdiska. Ali tyckte sig ha märkt hur svårt det kan vara att ge ut politiska tidskrifter i exil, eftersom man befinner sig på stort avstånd från den politiska verkligheten i hemlandet, och därför ville han satsa på arbetet med kulturfrågor.

Ali uttrycker det hela själv som så att "han ramlade in" i det kurdiska kulturarbetet igen.

Av en händelse såg Ali en annons i en tidning om att ett litet tryckeri med A4 pressar var till salu.

Ali praktiskt taget kastade sig i bilen och for dit, och bestämde sig på plats för att slå till. Inom en halvtimme hade Ali fattat sitt beslut att köpa tryckeriet och man kom överens om ett pris. Ali övertog utrustning och lokaler. Redan följande dag öppnade Ali sitt nyinköpta tryckeri. "Stackars min fru", säger Ali under samtalet och skrattar till vid minnet.

Ali återkommer gång på gång under vårt samtal till frågan om leverantörer och hur viktiga de är.

Men Ali hade tur och stötte på en annan kurd, som kom promenerande över torget.

Han hjälpte Ali att begripa sig på en svensk telefonautomat och Ali lyckades få kontakt med en vän. Då fanns det inte flyktingförläggningar utan man fick själv ordna med "härberge" så gott det gick.

När Ali kom till Sverige fanns det tre kurdiska föreningar; Svensk-Kurdiska Kulturföreningen, Svensk-Kurdiska föreningen, Svensk-Kurdiska Arbetarföreningen.

Den Svensk-Kurdiska kulturföreningen gav ut en tidning, "ARMANÇ" (betyder mål på kurdiska) på nordkurdiska varannan månad. Tidningen ges fortfarande ut men då tog man upp frågor av mer renodlad politisk karaktär. Så småningom tog Kurdiska arbetarunionen över utgivningen och idag är den mer kulturinriktad.

MÅNGKULTURELL MÖTESPLATS

"Jag hade inga pengar egentligen utan var tvungen att låna med hjälp av borgenärer".

Det hade redan hunnit gå ett antal år sedan Ali hade arbetat på tryckeriet på Tunnelgatan, och Ali såg sig tvungen att börja lära om vad gäller hanteringen av pressar osv. Så småningom bytte Ali ut pressarna till A3-pressar som han var mer van vid.

Ali är full av lovord över sina leverantörer som gjort sitt bästa för att stödja och lära Ali hur den maskinella utrustningen fungerar. Ali återkommer gång på gång under vårt samtal till frågan om leverantörer och hur viktigt det är att ha goda sådana.

Ali avslöjar att från början hade hans bror reagerat ungefär som Alis hustru, dvs snarare med bestörtning än med förtjusning, men snart var också brodern medarbetare i företaget.

Grunden till ett kundnät hade man i Vällingby Ingenjörbyrå som var de ursprungliga ägarna Ali hade köpt tryckeriet av.

I närområdet, Flygsta-Spånga, finns det många småföretagare som APEC-Tryck och Förlag har som sina kunder. Även andra kurdiska förlag och föreningar vänder sig till Alis tryckeri.

Idén bakom att öppna ett tryckeri, var att grunda ett förlag som skulle kunna ge ut tidningar och böcker på kurdiska. Ali har arbetat med ett projekt tillsammans med Skolverket, där APEC-förlaget i samarbete med dem (SIL-förlaget) har givit ut ett läromedel i historia och geografi för mellan- och högstadiet på nordkurdiska. Nu är man i färd med att trycka upp det på sydkurdiska också. I december 1991 beräknas historieboken komma ut. Under de senaste två åren har man bland annat publicerat poesi av den prisbelönta Sherko Bekas och *Kurdiska namn och titlar* av Nasser Rezzazi.

Ibland kontaktas APEC-förlaget av en författare som själv är beredd att stå för kostnaderna för en utgivning.

Ali nämner att man också givit ut en bok på svenska av Landelius, skriven på 50-talet, som tar upp alkoholproblematiken. APEC-förlaget försöker hålla sig under marknadspriserna, uppger Ali.

När det gäller distributionen går APEC-förlaget genom kurdiska föreningar, bibliotek, och en del går "på export" utomlands. Men Ali berättar att distributionen är det led som fungerar sämst för företaget idag. Det är dyrbart att skicka tidningar och böcker utomlands och man tycks inte ha arbetat upp ett tillfredsställande kontaktnät. Däremot är man väl medveten om problemet och har planer på hur man ska förbättra det ledet.

För närvarande arbetar fyra personer på heltid på företaget, Ali, hans bror, samt två beredskapsarbetare, den ene är kurd och den andre är polack.

För närvarande arbetar man på en framtida utgivning av en roman som är skriven av en kurd som bor i Storbritannien. Den har nu översatts från sydtill nordkurdiska. Man har erhållit bidrag från Kulturrådet och man beräknar att ge ut en upplaga på 1000-1500 böcker. De skolböcker man givit ut har en upplaga på i runt tal 3000.

Ali tror att det är mycket viktigt att det finns ett kurdiskt tryckeri för att möjliggöra utgivning av kurdisk litteratur och stimulera kurdiska skribenter.

Även andra invandrarorganisationer och invandrare med småföretag vänder sig till APEC. Ali tror att en del av dem känner sig mer obesvärade tillsammans med honom än med en svensk, speciellt ifall de inte till fullo behärskar det svenska språket. När man trycker på sydkurdiska anlitar Ali extra hjälp. Tryckeriet har reprotrusning, tar bilder och gör lay-outen. Däremot måste man lämna bort böckerna till bokbinderi då

Av en händelse såg Ali en annons i en tidning om att ett litet tryckeri var till salu.

Ali kastade sig i bilen och inom en halvtimme hade han fattat sitt beslut att han skulle köpa tryckeriet. "Stackars min fru", säger Ali under samtalet.

man p g a bristande lokalutrymme inte själva klarar den delen av produktionsprocessen.

Under tre år har APEC-förlaget givit ut 16 böcker förutom de man tryckt upp åt andra förlag.

Under samtalets gång kommer Ali tillbaka till frågan om leverantörer och deras enorma betydelse för att man ska lyckas i sina föresatser som företagare.

Ali beskriver hur han i sista stund lyckades undvika att bli grundlurad, "åka på en rejäl blåsning", i företagets begynnelse. Han höll på att luras att underteckna ett kontrakt på en mycket dyrbar utrustning som han aldrig hade gått iland med att klara av ekonomiskt. Utrustningen motsvarade dessutom egentligen inte alls Alis behov, utan skulle bara ha fått honom att gå i konkurs.

Det är inte utan stolthet Ali beskriver tryckeriets och förlagets arbete och dess expansion, med den kunskapen i bakhuvudet, att det brukar vara utomordentligt svårt för invandrare/flyktingar att slå sig fram inom den grafiska branschen i Sverige. Och Alis sista ord innan vi skildes åt: Första steget mot att lyckas som företagare. Välj rätt leverantör!

KIKI R.

STOCKHOLMSDEKLARATIONEN

OM DET KURDISKA FOLKETS RÄTTIGHETER

antagen av den internationella konferensen
"Recognition of Kurdish Rights"
("Erkännandet av det kurdiska folkets rättigheter")
Stockholm 15-17 mars 1991

Den internationella konferensen "Recognition of Kurdish Rights" ("Erkännandet av kurdernas rättigheter") ägde rum den 15-17 mars 1991 i Stockholm på inbjudan av Svenska kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter.

Bland de 240 deltagarna från tjugo länder fanns representanter för kurdiska politiska partier och kulturella institutioner samt framstående enskilda kurder i exil. Solidaritetskommittéer från många länder deltog. Också parlamentariker och andra representanter för olika politiska partier i Europa var närvarande. Bland deltagarna och observatörerna märktes vidare tjänstemän från internationella humanitära och politiska organisationer. Massmedia hade inbjudits.

Konferensen tog del av och analyserade rapporter om situationen beträffande de mänskliga rättigheterna i de kurdiska områdena i Iran, Irak, Syrien, Turkiet och Sovjetunionen. Åtgärder för att åstadkomma förbättringar diskuterades, bl a mot bakgrunden av det aktuella läget i Mellersta östern.

Konferensen antog följande deklARATIONEN, "StockholmsdeklARATIONEN om det kurdiska folkets rättigheter":

Omvärlden kan inte längre stillatigande åse det förtryck som utövas mot de mer än tjugo miljoner kurderna. Det hotar freden och stabiliteten i Mellersta östern och utgör en kränkning av de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna.

Kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i olika delar av Kurdistan har pågått i många år och är fortfarande systematiska och utbredda: människor utsätts för godtyckliga arresteringar; tortyr; stränga bestraffningar efter skenrättegångar eller helt utan föregående rättegång; "försvinnanden"; avrättningar utan föregående dom; kemisk krigföring; de deporteras och fråntas sina försörjningsmöjligheter, deras bostäder raseras, deras boskap slaktas; de förvägras rätten till språk, litteratur, musik och undervisning om den egna historien; i flyktingläger råder grymma och omänskliga förhållanden.

Det kurdiska folket har aldrig åtnjutit demokrati och än mindre självbestämmanderätt i egentlig mening.

Irak - det enda land som åtminstone på papperet har beviljat kurderna en viss autonomi - har genom utövandet av förtryck och tillsättandet av marionettjänstemän urholkat det avtal som träffats.

Iran, Irak, Syrien, Turkiet och Sovjetunionen har alla vid olika tidpunkter avsiktligt strävat efter att försvaga kurdernas nationella identitet genom att försöka förändra den demografiska balansen i de kurdiska regionerna.

Så länge dessa orättvisor består är ingen verklig fred möjlig i Mellersta östern.

Konferensen:

uppmanar regeringarna i Iran, Irak, Syrien, Turkiet och Sovjetunionen att respektera FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheterna, samt att till fullo tillämpa dem också i Kurdistan och andra områden med kurdisk befolkning;

uppmanar särskilt de ansvariga regeringarna:

- att omedelbart upphöra med att deportera kurder, radera deras bostäder, frånta dem deras försörjningsmöjligheter och slakta deras boskap;

- att omedelbart frige samtliga kurdiska samvetsfångar och sätta stopp för all tortyr och alla avrättningar;

- att tillåta de politiska flyktingarna att återvända från exilen och att ge dem samtliga de medborgerliga rättigheter som lagligen tillkommer dem;

- att upplösa de organ inom polisen, säkerhetstjänsten och de militära styrkorna som har utnyttjats i förtrycket av det kurdiska folket;

- att bringa lagstiftning och rättväsen i överensstämmelse med internationella deklARATIONER och konventioner om de mänskliga rättigheterna;

- att gottgöra offren för tidigare begångna kränkningar av de mänskliga rättigheterna;

- att respektera kurdernas rätt till sitt språk och sin kultur, däri inbegripet rätten att använda det kurdiska språket i skrift och tryck samt etermedia, och att respektera kurdiska barns och ungdomars rätt till undervisning på sitt eget språk;

- att behandla kurdiska flyktingar human och i enlighet med gällande internationella lagar om de mänskliga rättigheterna och behandlingen av flyktingar;

- att inte längre förhindra kontakterna mellan kurder över statsgränserna utan i stället underlätta dem;

Ökad verksamhet av Svenska kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter under 1991

Det gångna året har kännetecknats av starkt dramatiska händelser för kurderna, framför allt i den del av Kurdistan som ligger inom Irak. Kurderna trodde att målsättningarna om demokrati och nationell bestämmanderätt skulle gälla också dem. De tog över demonstrationen av sina egna områden, men sveks grymt av den segrande koalitionen under USA:s ledning. Saddam Hussein gavs fria händer att slå ned de kurdiska frihetssträvandena med vapenmakt. Hundratusentals kurder, barn och äldre, kvinnor och män, måste lämna sina hem och fly upp i gränstrakternas bergområden. Tiotusentals liv föröddes. Omvärlden såg på.

Den dramatiska händelseutvecklingen inleddes mitt under under den stora internationella konferens om kampen för kurdernas mänskliga rättigheter, som den 15-17 mars ägde rum på LO-skolan Hasseludden utanför Stockholm. Iniativtagare och arrangör var Sv. kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter. Konferensen samla-

de runt 150 deltagare från olika länder, däribland ett 50-tal representanter för olika kurdiska organisationer. Massmediabevakningen var omfattande. Konferensen antog enhälligt ett dokument, den s.k. Stockholmsdeklarationen, som stakade ut en internationell strategi för solidaritetsarbetet. Ett nätverk började också skapas mellan solidaritetsorganisationer för kurder i olika länder. (Detta arbete fortsattes genom en internationell konferens i Bonn 27-28 september, där en internationell kommitté bildades).

Flyktingtragedierna i den irakiska delen av Kurdistan ledde till en omfattande rörelse av protester och solidaritet i många länder, däribland också Sverige. Under våren och försommaren hölls en rad möten och demonstrationer på olika platser. I Stockholm hölls möten varje lördag under sex veckor. Vid ett möte på Sergels Torg talade representanter för alla riksdagspartier, däribland flera av partiledarna. Mötena arrangerades av kurd-kommittén med en rad andra organisationer. Ett omfattande insamlingsarbete ägde också rum för bistånd till de kurdiska flyktingarna.

Ett uppmärksammat inslag i detta solidaritetsarbete var den stora artistgala

som kommittén med Gösta Ekman som primus motor anordnade på Folkan i Stockholm den 26 maj. Många svenska artister ställde upp i solidaritet med kurderna.

Under hösten har en fotoutställning om Kurdistan ägt rum i Kulturhuset i Stockholm. Kommittén har varit medarrangör tillsammans med K.Riksförbundet och ABF. Denna ska nu gå vidare till andra platser.

I styrelsen för kommittén sitter personer tillhörande samtliga riksdagspartier. Detta har varit en stor styrka för kommittén och vi vill att samma förhållande ska gälla även efter riksdagsvalet 1991. Kommittén har nyligen sänt ett brev till samtliga riksdagsledamöter och inbjudit till medlemskap. De ledamöter som är medlemmar i kommittén har under det gångna året varit flitiga med frågor, interpellationer och debattinlägg i riksdagen om kurdernas problem. I nästa nummer av Kurdistan kommer förhoppningsvis en redogörelse.

Då kommer också uppgifter om kommitténs planer för 1992, däribland om den komplettering av hittillsvarande informationsarbete med direkt biståndsverksamhet som nu planeras.

C.H.HERMANSSON

uppmanar dessa regeringar att erkänna det kurdiska folkets rätt till självbestämmande och främja diskussionerna kring frågan hur denna rätt skall förverkligas på ett sådant sätt att förhållandet mellan kurder och de omgivande samhällena kan bli fredligt och till ömsesidigt gagn;

vädjar till alla regeringar i Förenta Nationernas kommission för de mänskliga rättigheterna ta upp frågan om de allvarliga kränkningar som så många kurder har utsatts och fortfarande utsätts för i alla de länder där de lever;

vädjar till alla regeringar att energiskt verka för att de internationella avtal som förbjuder användningen av kemiska vapen efterlevs;

vädjar till alla regeringar att i samband med olika fredsinitiativ för Mellersta östern i efterdyningarna av kriget vid Persiska viken också ta upp den kurdiska frågan - med avseende både på kurdernas mänskliga rättigheter som enskilda individer och på det kurdiska folkets rätt till självbestämmande;

vädjar till Förenta Nationernas generalsekreterare att, för den händelse han sammankallar en internationell konferens om freden i Mellersta östern, i det sammanhanget också ta upp den kurdiska frågan;

vädjar till Förenta Nationernas generalsekreterare att undersöka och utfärda rekommendationer för hur det kurdiska folket och andra statslösa folk lämpligast bör vara representerade inom

ramen för Förenta Nationerna.

uppmanar alla regeringar att behandla kurdiska flyktingar humant och ge dem samma rätt till asyl som andra flyktinggrupper - under beaktande av den svåra förföljelse kurder utsätts för i sina hemländer;

vädjar till Förenta Nationernas flyktingkommissarie att lägga största vikt vid att skydda och hjälpa kurdiska flyktingar i Mellersta östern, framför allt i Turkiet, Irak och Iran, och vädjar till alla regeringar att stödja Förenta Nationernas flyktingkommissariat i detta avseende.

Översättning: Maria Ekman

Även om åsnan går till Bagdad blir den inte en häst.

*Ker biçe Diyarbekir jî
nabe hestir.*

(kurmandji-dialekten)

کەر بچیتە بەغداش، نابیتە هیستر.

(Sorani-dialekten)

Ordspråk är universella i sitt sätt att ta upp olika ämnesområden som är viktiga för människan. De är också specifika för sin kultur och innehåller levnadsvisdom och folklig erfarenhet som förts vidare från generation till generation.

Att översätta ordspråk från ett språk till ett annat är inte någon lätt uppgift. Att förmedla ett sak- eller idéinnehåll, en andemening och samtidigt behålla ursprungets koncisa eller kärnfulla uttrycksätt är inte alltid möjligt. Ordspråk är ju just ofta tankeväckande innehåll i ordknappa vändningar. Den "litterära kvaliteten", det färgstarka i ett ordspråk, kan förstås också lätt gå förlorad i en översättning: man har inte möjlighet att återge ordlekar, alliterationer eller att bibehålla rim och rytm i översättningen.

Det svåraste problemet för översätta-

ren uppstår när "visdomsorden" är hämtade ur en specifik referensram och ordspråken speglar en speciell kulturell företeelse. Ordspråkens kulturella kontext, dvs den symbol- och värdebakgrund som gör ordspråken begripliga och tolkningsbara för lyssnaren, stämmer inte längre.

Det är intressant att jämföra ordspråk från olika länder eller språkområden och man upptäcker mycket snart att gemensamma tankar kan förekomma i olika skepnad eller uttryckta på olika sätt. Ett ordspråks sensmoral, dess budskap kan återfinnas från språk till språk. Ibland kan ordspråken vara identiska eller så lika att man tydligt kan härleda dem till samma ursprung. Andra gånger är likheten mer subtil. I vissa fall är de "utländska ordspråkens" betydelse helt höljda i dunkel för den som inte är väl förtrogen med språket och kulturen från vilket det är hämtat. Med roliga historier förhåller det sig på samma sätt.

Jag har många gånger tänkt på, när jag umgåtts med kurder, att jag inte begriper mig på vad som är roligt i en kurdisk historia.

(Även om den har berättats på svenska, kanske jag skulle tillägga).

Trots att ordspråken i olika språk ofta hämtas ur olika referensramar och olika kulturella kontexter tycks de ha det gemensamt att de innehåller levnadsvisdom och folklig kunskap. De förmedlar hur man som människa bör förhålla sig till olika fenomen, de diskuterar om olika egenskaper är eftersträvansvärda eller ej. Exempel på egenskaper som prisas eller kritiserats är feghet, egoism, skrytsamhet, girighet, lättja, rädsla, omtanke, mod, mistänksamhet, svaghet osv. Motsatser där det ofta gäller att hitta en "lagom nivå".

Ordspråken beskriver verkligheten och berör ofta områden som kärlek, lycka och olycka, tur och otur, rättvisa och orättvisa, barnuppfostran osv.

Bland de kurdiska ordspråk, nord- och sydkurdiska, som jag träffat på (sedan jag åtagit mig att skriva denna artikel) har jag ibland funnit en svensk motsvarighet.

Den duktige tuppen gal redan i ägget.

(K) Allt som är långt borta glänsar. (nordkurdiska)

Sv: Gräset är grönare på andra sidan staketet.

K Alla vita kupoler är inte för vallfärd.
(n.kurdiska)

Sv: Allt är inte guld som glimmar.

K Ingen möblerar ett hem åt andra.
(n.kurdiska)

Sv: Var och en är sig själv närmast.

K Han grävde en brunn åt andra och föll själv i.
(sydkurdiska)

K Sträck bara ut benen så långt mattan räcker.
(s.kurdiska)

Sv: Man får rätta munnen efter matsäcken.

Det bör noteras att ordspråken har angivits som nord- eller sydkurdiska beroende på vem "jag fått dem av". Det betyder inte att de inte kan förekomma på den andra dialekten. Den soranitalande kurd jag tillfrågat kände inte igen särskilt många av de nordkurdiska ordspråk jag fått översätta till svenska. Jag vet förstås inte så mycket om hur dessa 75 nordkurdiska ordspråk valts ut, eller hur vanliga och allmänna de känns för andra kurmandjitalande.

Det enda i nordkurdiska förekommande ordspråk som denne soranitalande omdelbart kände igen - och själv använder - (det stod med på min lista över sydkurdiska ordspråk) var: Rävens vittne är hans svans. (människor som har något gemensamt genom att de tillhör ett parti, en familj, en social grupp, en stam osv håller varandra om ryggen).

Ett nordkurdiskt ordspråk som jag tycker är ett bra exempel på en kärnfullt uttryckt tanke är det humoristiskt formulerade; Den duktige tuppen gal redan i ägget. Jag kan i skrivande stund inte komma på någon svensk motsvarighet, men det är ett exempel på ett ordspråk som man kan förstå utan att vara så väl förtrogen med den kurdiska kulturen. Andra sådana hämtade från sorani, är t ex "Korpen sa till en annan korp, vad du är svart i ansiktet!", "Hjärtat är som glas, när det går sönder går det inte att laga".

Ett annat sydkurdiskt humoristiskt ordspråk som kräver lite mer förklaring var "Även om åsnan går till Bagdad blir den inte häst". (Den som är dum kan inte tillgodogöra sig nya erfarenheter/utbildning) Detta ordspråk är också exempel på den många gånger agrara referensram de kurdiska ordspråken har. Bilder och symboler har ofta anknytning till jordbruk och lantlig miljö.

Till sist bör det sägas att ordspråk är levande företeelser som helst bör upplevas i en verklig situation och i ett konkret sammanhang - på originalspråk - för att vara helt autentiska.

KARIN D.

En mor

En familj som hade drabbats av fascismens klor levde i fattigdom, i eldflammar och blodets stad som Hamrins enda dotter. Familjen hade deporterats från Kirkuk till ett s k modernt koncentrationsläger eftersom mannen i familjen var Pesh Merga.

Då terrorn spreds bland befolkningen och oskyldiga greps och mördades, tog de vägen till Halabja, sårets och dödens stad, varifrån de drog sig mot den iranska gränsen. Hon var utmattad p g a hunger kyla och trötthet. Hon räknade den slingrande vägens krökningar mellan Biara och Tawcla, men den sista svängen av vägen syntes aldrig till. Den nyblivna modern, vars nyfödda barn hade inandats den giftiga luften av Gorans och Tahis Bagi Djafs stad, fick namnet FLYKTING.

Det sägs att "ett gift par utan barn är som ett ofruktamt träd". Men hon önskade från hela sitt hjärtas djup att hon hade varit detta träd.

Hon och hennes spädbarn kom ifrån massorna. Hunger och kyla syntes klart i hennes trötta ögon.

Hon var trött. Och barfota hade hon gått så många dagar att hennes fotsulor hade spruckit.

Hon hade lindat dem med trasor och plastpåsar som hade spridits med vinden - precis som när man binder sin mage.

Hon var på väg mot staden Pawe. Just på Två - Flodens bro var hon så utmattad och hjälplös att hon kastade sitt älskade barn ner i floden som var brun av lera och hade sköljts ner av regnet. Flyktningarna som var runtomkring dem i flyktninglägren Hero, Två Vatten och Shekan, blev sorgsna och gripna av den tragiska händelsen och förstod inte det som skedde.

Hon var en revolutionär som Pavels mor men sömnlöshet, ensamhet, trötthet och smärta hade knäckt henne.

MAM HOSMEND

Övers.fr. kurdiska: Karwan

Ur den månatliga tidningen Kerkok, nr 2, september 1991

AVSÄNDARE:
Svenska Kommittén för Kurdernas
Mänskliga Rättigheter
Box 27320
102 54 Stockholm

*Till vilket land ska jag fly?
Vart ska jag gå för att fly?
Man utstöter mig ur min familj, och min stam,
Varken byn eller landets onda furstar
är mig nådiga
Hur skall jag vara dig till behag?*

Zarathustra

**SVENSKA KOMMITTÉN FÖR
KURDERNAS MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER**